

Landenstudie secundair beroepsonderwijs: Denemarken

Colofon

Titel	Landenstudie secundair beroepsonderwijs: Denemarken
Auteur	Gerd Busse (KBA)
Versie	0.1
Datum	24 maart 2010
Projectnummer	30024.01

ecbo 's-Hertogenbosch
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
T 073 687 25 00
www.ecbo.nl

ecbo Utrecht
Postbus 19194
3501 DD Utrecht
T 030 296 04 75
www.ecbo.nl

© ecbo 2010

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

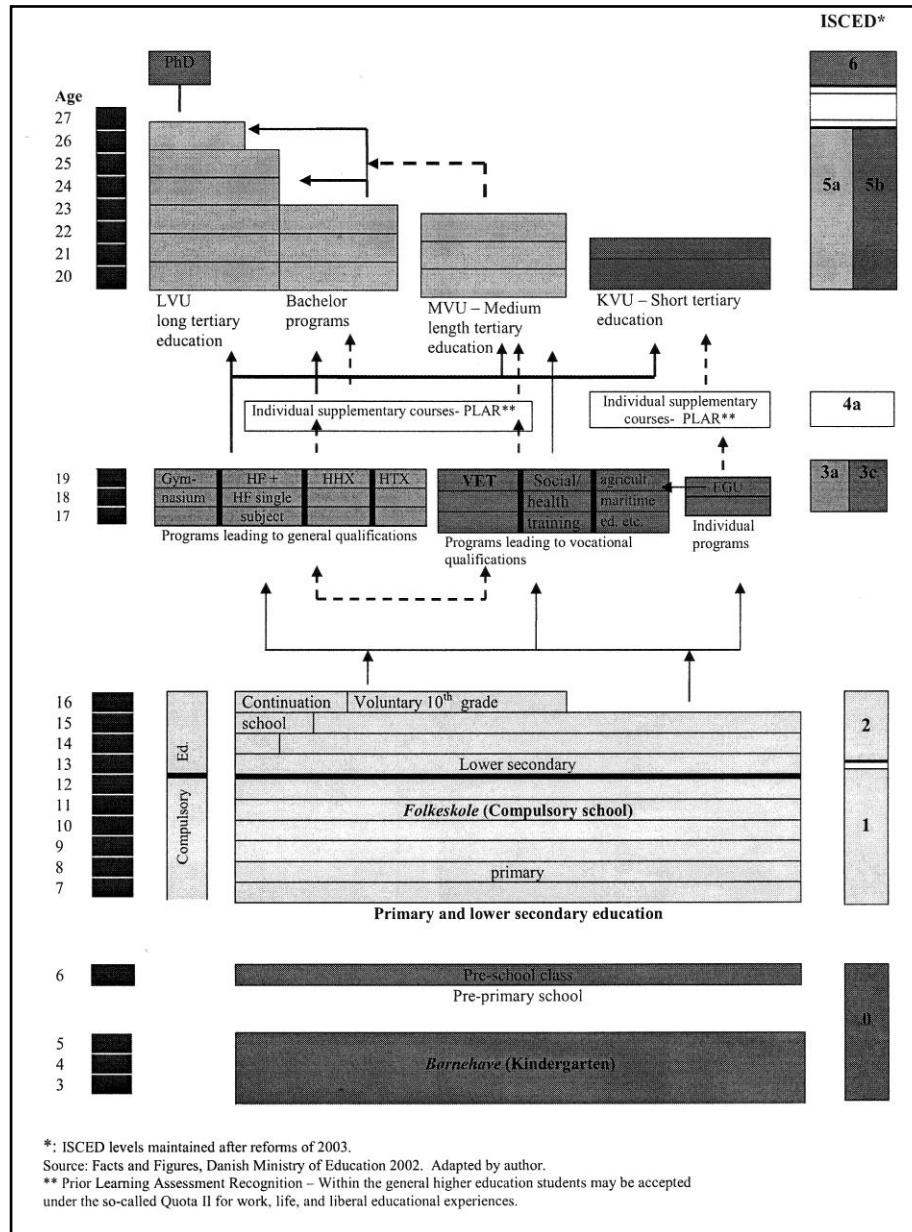
Inhoudsopgave

1	Het middelbaar beroepsonderwijs in Denemarken	5
2	Positionering secundair beroepsonderwijs	7
3	Leerwegen	11
4	Examinering: vaststellen inhoud en organisatie	15
4.1	Vaststellen inhoud examen- en kwalificatie-eisen	15
4.2	Vaststelling organisatie van examens	19
5	Aansluiting en doorstroom	21
6	Positie volwassenenonderwijs	23
7	Openheid bestel beroepsonderwijs	25
8	Belangrijkste conclusies en leerpunten	27
	Literatuur	29

1 Het middelbaar beroepsonderwijs in Denemarken

Het onderwijssysteem in Denemarken¹

¹ Bron: OECD e.a. 2004, p. 57

2 Positionering secundair beroepsonderwijs

Het Deense onderwijssysteem wordt, vergeleken met het Nederlandse en zeker met het Duitse systeem, gekenmerkt door een heldere, eenvoudige opbouw en een hoge flexibiliteit zowel ten aanzien van de in- en doorstroommogelijkheden als ook wat betreft de mogelijkheden om op de individuele behoeften en beperkingen van de lerende in te gaan.

Er bestaat in Denemarken een leerplicht voor kinderen van 7 tot 16 jaar. De Deense basisschool is de *Folkeskole* (7 – 16 jaar), die overeenkomt met de basisschool en de onderbouw van het voortgezet onderwijs in Nederland. De *Folkeskole* duurt negen jaar, of tien voor de scholieren die na het negende jaar nog niet aan een vervolgopleiding willen beginnen. De leerlingen op de *Folkeskole* hebben weinig examens en blijven zo goed als nooit zitten. Pas in de negende en tiende klas wordt een examen afgelegd om het niveau van de leerling te bepalen.

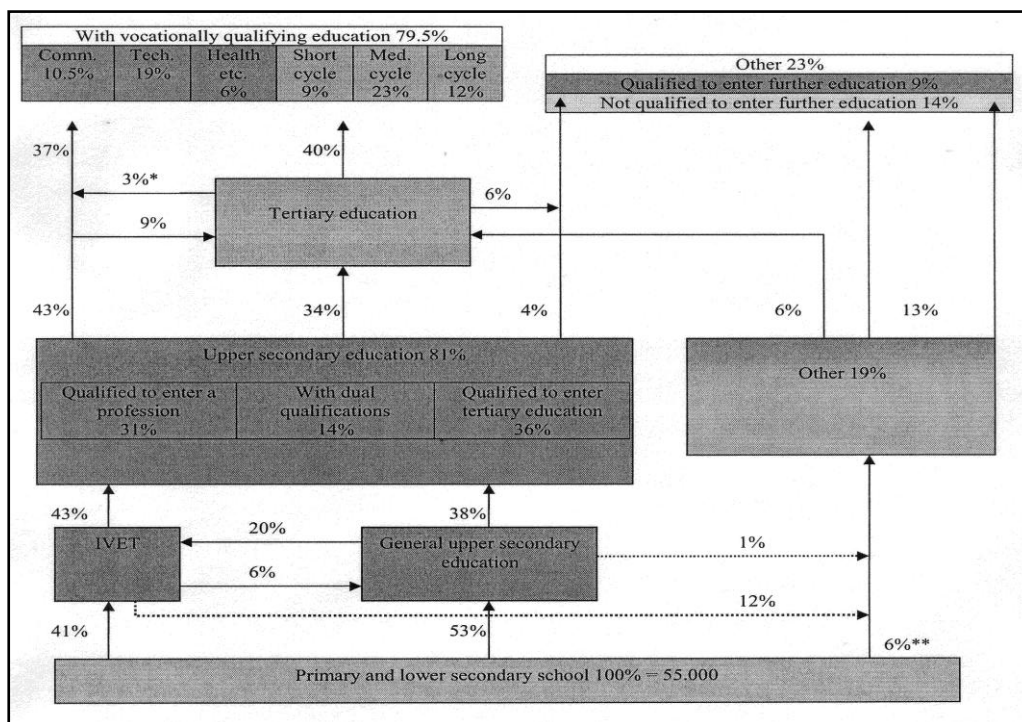
Na de *Folkeskole* kunnen leerlingen doorstromen naar de bovenbouw van het algemeen voortgezet onderwijs of naar het secundair beroepsonderwijs. De mogelijkheden voor het algemeen voortgezet onderwijs bestaan uit:

- 1 het algemeen vormend gymnasium (*Gymnasiet*, duur: 2 of 3 jaar, afhankelijk van het wel of niet volgen van het tiende jaar *Folkeskole*) dat eindigt met de *Studenterkurser* en toegang geeft tot een universitaire opleiding;
- 2 een tweejarige dag- of avondschool (HF) die eveneens toegang tot de universiteit biedt;
- 3 het handelsgymnasium (*Hojere Handelseksamen*, HHX) en
- 4 het technische gymnasium (*Hojere Tekniske Eksamen*, HTX), die allebei zowel voor een beroep als ook voor de universiteit opleiden.

Het beroepsonderwijs vindt in de vorm van duale opleidingen plaats (in het schema boven met 'VET' aangeduid).

Het volgende schema laat zien hoe de stromen binnen het Deense onderwijssysteem (in 2002) verlopen.

De stromen binnen het Deense onderwijssysteem (2002)²

Inmiddels kiest iets minder, ongeveer een derde van de leerlingen uit het basisonderwijs ofwel de eerste fase van het voortgezet onderwijs,³ voor het beroepsonderwijs, dus een initiële beroepsopleiding binnen het duale systeem (duur: 1,5 tot 5,5 jaar, afhankelijk van (het niveau van) de opleiding zelf en van de vooropleiding respectievelijk de reeds verworven competenties van de student). Gemiddeld duurt een opleiding 3,5 tot 4 jaar. Binnen die tijd worden de studenten voor een beroep in een bepaalde sector gekwalificeerd. Sommige opleidingen zijn ook gericht op doorstroom naar het hoger onderwijs (in een korte variant). Er zijn vier richtingen waarin studenten opleidingen kunnen kiezen: landbouw, handel, zorg & welzijn en techniek. Voor elke sector staan gespecialiseerde scholen ter beschikking plus een vijfde type school die gecombineerde opleidingen tussen de vier richtingen verzorgt.

² Bron: OECD e.a. 2004, p. 35.

³ Deze en de volgende gegevens zijn, zover niet anders aangegeven, uit: National Education Authority / Danish Ministry of Education 2008. Verder is er dankbaar gebruik gemaakt van een recent internationaal vergelijkend onderzoek over competentiegerichte kwalificatiedossiers in verschillende Europese landen, waaronder Denemarken, uitgevoerd door Hans Schuit, Rita Kennis en Ben Hövels (2009).

'Binnen het Deense systeem staan de te verwerven competenties centraal, niet de weg waarlangs deze bereikt dienen te worden. Binnen de onderwijspraktijk leidt dit ertoe, dat er binnen de diverse instituten voor het secundair beroepsonderwijs wordt gewerkt volgens uiteenlopende methodes. Er zijn scholen die meer werken met klassikale lesvormen, maar er zijn ook scholen die veel gebruik maken van praktijksimulatie. De ruimte die scholen ervaren bij de invulling van hun onderwijsprogramma's is mede afhankelijk van het samenspel met de sociale partners op lokaal niveau bij het opstellen van het lokale onderwijsplan. Uiteindelijk worden scholen vooral beoordeeld op hun examenresultaten. Goede resultaten geven altijd meer speelruimte'.⁴

Het Deense secundair beroepsonderwijs kent ongeveer 130 beroepsopleidingen die vastgelegd zijn in zogenaamde *uddannelseordninger*, dus beschrijvingen van de competentie-eisen die bij de afzonderlijke opleidingen horen. De *uddannelseordninger* zijn qua functie vergelijkbaar met de Nederlandse kwalificatiedossiers (en de Duitse *Ausbildungsordnungen*). Sinds kort wijzen de meeste van deze *uddannelseordninger* twee niveaus uit. Er is echter ook een klein aantal kwalificaties dat maar op één of juist op drie niveaus wordt aangeboden.⁵

---

⁴ Schuit e.a. 2009, p. 65.

⁵ Schuit e.a. 2009, p. 61.

3 Leerwegen

Het in hoge mate outcome-based en competentiegerichte Deense beroepsonderwijs – het hele duale beroepsonderwijs is competentiegericht van karakter en sinds augustus 2008 zijn ook alle kwalificaties in de *uddannelseordninger* competentiegericht omschreven – berust op een rij van vrij recente wetten op het beroepsonderwijs⁶. De belangrijkste daarvan dateert uit 2007 en volgt drie principes:

- beroepsonderwijs op middelbaar niveau vindt in Denemarken qua opzet en opbouw dual plaats;
- de sociale partners zijn, zoals van oudsher,⁷ nauw bij de vormgeving en uitvoering van het beroepsonderwijs betrokken; en
- het systeem moet aan de eisen van een leven lang leren beantwoorden.

Ongeveer 80% van alle studenten in het middelbaar beroepsonderwijs in Denemarken vindt binnen een jaar na het behalen van hun diploma een baan.

De studenten die, hoewel het systeem op een leeftijd van 16-plus gericht is, gemiddeld 22 jaar oud zijn,⁸ wisselen binnen dit duale stelsel systematisch tussen leren in een bedrijf en leren op school; de helft tot tweederde van de opleiding vindt in een bedrijf plaats. Elke student volgt een basistraject en een hoofdtraject, allebei sterk gemodulariseerd. Het basistraject duurt ongeveer een half jaar en er kan gekozen worden uit twaalf beroepenclusters van 'dieren, planten en natuur' via 'auto's, vliegtuigen en andere vervoermiddelen', 'transport en logistiek' en 'handel' tot en met 'gezondheid, zorg en pedagogiek'. Het basistraject eindigt met een assessment van de competenties die nodig zijn om te starten in het hoofdtraject.

Er zijn twee toegangsroutes tot het beroepsonderwijs, via de school en via het bedrijf. Studenten met een leercontract bij een bedrijf kunnen bij dit bedrijf direct met de opleiding beginnen. Studenten die geen leerbedrijf hebben kunnen vinden volgen eerst een basistraject op een school. Na het basistraject kan de student een hoofdtraject kiezen. In totaal zijn er ongeveer 130 hoofdtrajecten die tot een erkende kwalificatie leiden. Een hoofdtraject duurt gemiddeld 3 tot 3,5 jaar en wordt afgesloten met een theoretisch en praktisch examen. De voorwaarde voor de inschrijving voor een hoofdtraject is echter het bezit van een leercontract met een bedrijf – de student moet ernaar solliciteren. Dit leercontract geeft het beroep aan waarvoor de student wordt opgeleid en definieert de werktijden, de hoogte van de toelage en de rechten en plichten van de student en het leerbedrijf.

Een belangrijk element van de beroepsopleiding in Denemarken is de opbouw van een digitaal portfolio, het zogenaamde *Elevplan*, dat qua doelstelling vergelijkbaar is met het Persoonlijk Ontwikkelingsplan in Nederland en waarin de competentieontwikkeling van de student wordt bijgehouden.

⁶ Voor een kort overzicht over de (hoofdlijnen van de) recente hervorming van het beroepsonderwijs zie Cort en Rolls 2008, p. 9 e.v.

⁷ Cort en Rolls 2008, p. 33.

⁸ National Education Authority / Danish Ministry of Education 2008, p. 12. Iets verderop, op p. 13, is er zelfs sprake van een gemiddelde leeftijd in het hoofdtraject van 26 jaar. De verklaring voor deze hoge gemiddelde leeftijd ligt in het feit dat het Deense beroepsonderwijs een groot aantal trajecten voor volwassenen boven de 25 heeft.

'Tijdens de beroepsopleiding bouwt de leerling een digitaal portfolio op, het zogenaamde *Elevplan*. School, leerbedrijf en de leerling zelf hebben toegang tot dit digitale portfolio, zodat alle betrokkenen de voortgang van de opleiding kunnen volgen. Omdat de beroepsopleiding van leerlingen binnen het duale systeem voortdurend zoekt naar een evenwicht tussen persoonlijke mogelijkheden en interesses aan de ene kant en de eisen en aandachtspunten die door de leerbedrijven naar voren gebracht worden. Aan de andere kant zijn deze digitale portfolio's zeer flexibel en verschillen ze van persoon tot persoon.'⁹

Omdat er, net zoals bijvoorbeeld in Duitsland, een tekort is aan (duale) opleidingsplaatsen en de sollicitanten met elkaar concurreren slagen sommige groepen studenten er niet in om een opleidingsplaats te vinden. Binnen het Deense beroepsonderwijs is echter sprake van een 'opleidingsgarantie': mocht de student geen opleidingsplaats vinden dan is er de garantie dat de student hetzelfde op school kan leren.¹⁰

Het idee achter de opleidingsgarantie is het 'inclusie'-beginsel dat Denemarken hanteert: iedereen moet een opleiding kunnen volgen als hij of zij dat wil. Buiten de opleidingsgarantie zijn er meer stappen genomen om ook de zwakkere leerlingen mee te laten doen in het beroepsonderwijs. Zo zijn er bijvoorbeeld extra korte trajecten, waar iemand wordt opgeleid in een sector waar veel vraag is naar arbeidskrachten. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om deelkwalificaties te verwerven die met baanprofielen corresponderen. Deze deelkwalificaties zijn het resultaat van het ontwikkelingswerk rond een landelijk kwalificatieraamwerk (NQF) en een EQF. Tevens is het mogelijk om binnen het EUD+ genaamde programma het gehele basistraject plus een gedeelte van het hoofdtraject uit te voeren binnen een bedrijf. Hierbij wordt gegarandeerd dat de op die manier aangeleerde competenties dezelfde zijn, ongeacht de wijze waarop ze zijn geleerd. Ook de exameneisen zijn identiek aan die van de reguliere opleiding. Verder bestaat er de mogelijkheid om via een individueel beroepsvoorbereidend scholingstraject van twee à drie jaar (*erhvervsgrunduddannelse* – EGU) beroepsgerichte basisvaardigheden te verwerven die een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt bieden of de doorstroom naar het reguliere systeem kunnen versoepelen. Jongeren die een beroepsopleiding, om welke redenen dan ook, voortijdig hebben verlaten, krijgen de kans om op door de gemeentes beheerde 'productiescholen' bepaalde onderdelen van hun opleiding te herhalen om alsnog hun reguliere beroepsopleiding af te kunnen ronden.

Maar ook voor jongeren aan de bovenkant van de 'opleidingsmarkt' zijn tal van mogelijkheden gecreëerd om door te kunnen leren. Studenten die graag willen doorstromen naar het hoger beroepsonderwijs kunnen dit doen door middel van het verlengen van hun basistraject of door het volgen van extra vakken tijdens het hoofdtraject. Sommige opleidingen zijn bovendien specifiek gericht op doorstroom en niet op arbeidsmarktgerichte kwalificaties. De nadruk die het Deense beroepsonderwijs legt op inclusiviteit zorgt er dus voor dat alle leerlingen in het beroepsonderwijs, zowel de zwakke als de sterke leerling, de kans krijgen om een opleiding af te kunnen ronden.

---

⁹ Schuit e.a. 2009, p. 63.

¹⁰ Toch lijkt het niet kunnen vinden van een leerbedrijf een van de belangrijkste redenen te zijn voor de met 30 procent hoge drop-out-percentage tijdens het basistraject van het Deense beroepsonderwijs (persoonlijke communicatie Hans Schuit, KBA).

Ondanks deze inspanningen is het aantal drop-outs in het beroepsonderwijs echter erg groot. Ongeveer 70% van de studenten beëindigt het basistraject en 80% het hoofdtraject; in totaal haalt dus maar ongeveer 56% het diploma.¹¹ 40% van alle drop-outs verlaat het onderwijssysteem voorgoed. Naar schatting beschikt 25% van de bevolking niet over vaardigheden die verder gaan dan het basisonderwijs.

---

¹¹ Volgens een internationale vergelijking op OECD-niveau (geciteerd naar: Autorengroeppe Bildungsberichterstattung 2008, p. 114) is de situatie in Denemarken nog slechter: volgens deze studie haalde in 2005 maar ruim 50 procent van de Deense jongeren in het beroepsonderwijs een diploma op mbo-niveau. Daarmee ligt Denemarken onder het EU-19 gemiddelde.

4 Examinering: vaststellen inhoud en organisatie

4.1 Vaststellen inhoud examen- en kwalificatie-eisen

Sinds 1 augustus 2007 bestaat er een gezamenlijk wetgevend raamwerk voor het beroepsonderwijs in Denemarken waarin het belang van internationalisering en het verkrijgen van een kwalificatie voor iedereen centraal staan. Daarmee volgt de Deense onderwijswetgeving de doelen van een Europese kwalificatiestructuur (EQF). Alle beroepsopleidingen worden gereguleerd door specifieke regels, waarin duidelijk wordt aan welke eisen een opleiding moet voldoen in termen van onder andere duur, inhoud, onderwerp en competentieniveaus. Daarnaast zijn er richtlijnen met betrekking tot doelen, duur, structuur, onderwerpen, exameneisen, kwaliteitsbewaking en credit transfer.

Binnen deze regulatie en richtlijnen hebben scholen, bedrijven en studenten veel autonomie met betrekking tot de inrichting van het onderwijs op regionaal niveau, zodat rekening wordt gehouden met individuele behoeften.

---

¹Overigens verdient het begrip "regionaal" enige toelichting. De schaal van Denemarken en het Deense beroepsonderwijs is in vergelijking met de Nederlandse situatie relatief klein. Er zijn instellingen voor beroepsonderwijs, die opleidingen aanbieden, die enig in hun soort zijn voor heel Denemarken. De meeste Deense scholen voor beroepsonderwijs kennen dan ook voorzieningen voor "internals", jongeren die vanwege hun opleiding het huis verlaten en onder verantwoordelijkheid van de beroepsopleiding gehuisvest worden.¹²

Het systeem is dus in verre mate gedecentraliseerd en op de individuele student toegesneden. Hoewel het raamwerk, dat de sturing van het beroepsonderwijs door een *management by objectives*-principe voorschrijft, erg flexibel is, liggen de uitkomsten wel vast. Deze zijn gedefinieerd in landelijk erkende kwalificaties, waarvan er ongeveer 130 zijn. De nationale kwalificaties worden beschreven aan de hand van competenties. Enerzijds moeten competenties worden verworven die nodig zijn voor het beroep, anderzijds moet de student competenties verwerven die nodig zijn om in het werkveld te functioneren (algemene beroepsvaardigheden, die echter toegespitst zijn op de beroepsgroep). De competenties zijn uitgesplitst in zeven deelgebieden:

- 1 technologie en tools;
- 2 motorische coördinatie en perceptie;
- 3 informatie;
- 4 systemen;
- 5 bronbewustheid;
- 6 taal/wiskunde/ruimtelijke competenties en
- 7 samenwerking.

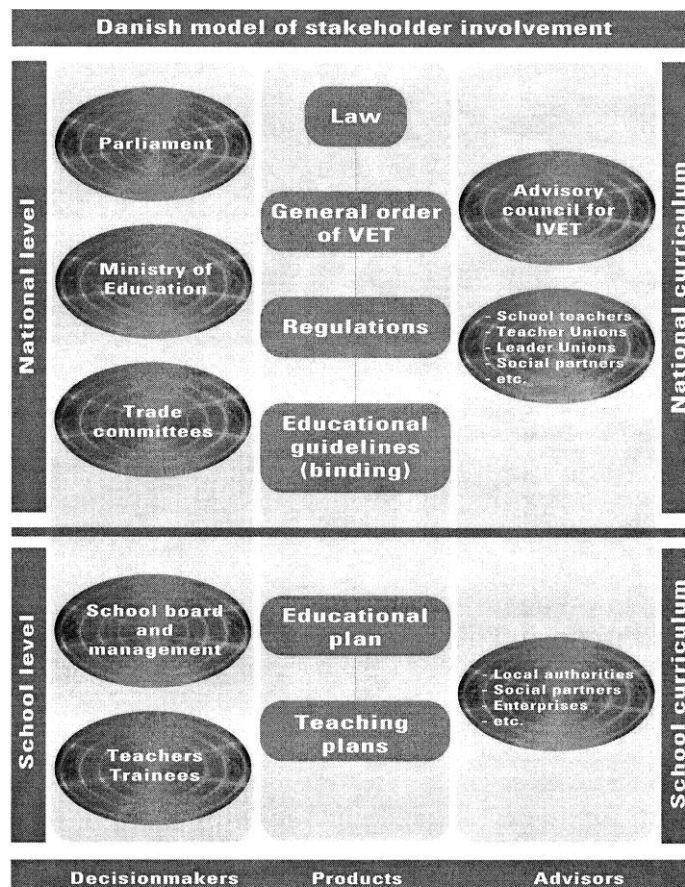
¹² Schuit e.a. 2009, p. 64.

Het systeem van *management by objectives* kan naar vier niveaus onderscheiden worden:

- het politieke niveau, waar de verantwoordelijkheid voor een geheel raamwerk ligt en dat de noodzakelijke resources ter beschikking stelt;
- de sociale partners, die voor de ontwikkeling van het beroepsonderwijs en de afzonderlijke beroepsopleidingen verantwoordelijk zijn;
- de aanbieders van het beroepsonderwijs, dus scholen en leerbedrijven, en
- de leerling/student, die verantwoordelijk is voor het volgen en afronden van zijn opleiding.

Het Deense beroepsonderwijs wordt traditioneel gekenmerkt door een grote, ook formele betrokkenheid van meerdere actoren. Vanwege de duale opleiding hebben sociale partners een grote verantwoordelijkheid voor het beroepsonderwijs. Maar ook het onderwijs zelf is nauw bij de vormgeving van het beroepsonderwijs betrokken om de kwaliteit van de verschillende opleidingen te kunnen waarborgen. Het volgende schema geeft een overzicht.

De betrokkenheid van actoren bij het Deense beroepsonderwijs¹³

¹³ Bron: National Education Authority / Danish Ministry of Education 2008, p. 25.

Op nationaal niveau is het Ministerie van Onderwijs verantwoordelijk voor het onderwijsbeleid en zorgt ervoor dat de opleidingen beleidsconform worden aangeboden en uitgevoerd. Het ministerie definieert het raamwerk waarbinnen de overige actoren de opleidingen kunnen invullen. Het keurt, op basis van advies van de onderwijsraad, nieuwe opleidingen goed en is verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking. De onderwijsraad (*Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser – REU*) is een belangrijke adviesraad voor het beroepsonderwijs. De raad bestaat uit 25 vertegenwoordigers van de sociale partners, schoolleiders, onderwijsverenigingen en leden aangewezen door het Ministerie van Onderwijs. Zijn taak is het om de minister te adviseren over het beroepsonderwijs, arbeidsmarkttrends te monitoren en op basis hiervan aanbevelingen te doen ten aanzien van de ontwikkeling van nieuwe of het aanpassen of stopzetten van bestaande opleidingen. Het ministerie kan op basis van deze aanbevelingen ontwikkelingscommissies oprichten voor het inventariseren van nieuwe 'beroepsvelden' die voor toekomstige opleidingen in aanmerking zouden kunnen komen.

Op sectoraal niveau zijn er de, ongeveer 120, landelijke 'beroepsveld-' of 'branchecommissies' (*de faglige udvalg*), paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties. Hun taak is het over specifieke kwalificaties binnen hun afzonderlijke sector te adviseren. Daarnaast brengen de commissies advies uit over de inhoud, de structuur, de duur en de evaluatie van trajecten en cursussen binnen 'hun' opleidingen bijvoorbeeld t.a.v. de arbeidsmarktrelevantie van deze opleidingen. De branchecommissies dragen formeel bij aan de totstandkoming van de *uddannelseordninger*, de Deense 'kwalificatiedossiers'. Een andere belangrijke taak is het goedkeuren en monitoren van leerwerkplekken en het verzorgen van de examens voor de afsluiting van de opleiding.

Op lokaal niveau bestaan plaatselijke onderwijscommissies (*de lokale uddannelsesudvalg*). Zij assisteren de scholen bij hun plannings, geven advies over onderwijsvragen en versterken het contact tussen de scholen en de regionale arbeidsmarkt, om zo bijvoorbeeld nieuwe opleidingsplaatsen op te sporen en te ontwikkelen. De plaatselijke commissies bestaan uit afgevaardigden van organisaties, die in de landelijke beroepsveld-/branchecommissies zitten, en vertegenwoordigers van de school, de docenten en de studenten. Een probleem is echter dat het niet altijd lukt om werkgevers te vinden die zitting nemen in de plaatselijke onderwijscommissie, omdat veel van hen het te druk hebben met hun eigen bedrijf om de benodigde tijd daarvoor vrij te kunnen maken.¹⁴

De schoolbesturen (in 2008 waren er 115 door het ministerie goedgekeurde scholen voor beroepsonderwijs in Denemarken) bestaan uit vertegenwoordigers van de regionale en sectorale sociale partners, docenten en studenten. Hun taak is het, in samenwerking met de plaatselijke onderwijscommissies, lokale leerplannen 'op maat' te ontwikkelen en op basis daarvan opleidingen te organiseren. Deze leerplannen moeten, volgens de wet, aan bepaalde voorwaarden voldoen: zij moeten bijvoorbeeld de pedagogische, didactische en methodische beginselen beschrijven waarop de opleiding berust; verder moeten zij de betrokkenheid van de studenten bij de planning en uitvoering van de opleiding definiëren, en zij moeten de kwalificaties van de docenten, de beschikbare technische faciliteiten, de samenwerking tussen school, studenten en opleidingsbedrijven beschrijven.

---

¹⁴ Schuit e.a. 2009, p. 63.

Een belangrijk kenmerk van het Deense systeem van beroepsonderwijs is dus dat de sociale partners voor een regionale kleuring van de opleiding zorgen, zodat voldaan wordt aan de plaatselijke behoeften van de arbeidsmarkt. De sociale partners zorgen door hun medewerking aan de inhoudelijke vormgeving van het beroepsonderwijs ervoor dat het onderwijs daarop aansluit en de kwalificaties civiel effect krijgen.

Samenvattend kan gesteld worden dat de sociale partners binnen het duale Deense beroepsonderwijs een zeer groot stempel drukken op alle aspecten van dit onderwijs: van het opstellen van de *uddannelseordninger*, het werven van leerbedrijven, het adviseren over het onderwijs binnen de instellingen voor beroepsonderwijs tot en met de examinering en diplomering. Eén van de geïnterviewde sleutelpersonen verwoordde de prominente positie van de Deense sociale partners dan ook als volgt: "*The social partners have the feeling they own the VET-system*".¹⁵

Daarnaast hebben ook studenten invloed op de vormgeving van het onderwijs. Zij worden onder andere betrokken bij de planning van lessen en training. De scholen zelf tenslotte hebben relatief veel autonomie met betrekking tot het besteden van het budget, het toepassen van organisationele en pedagogische strategieën en de individuele planning van het leerproces. Het Deense beroepsonderwijs biedt dus ruimte voor regionale en sectorale verschillen.¹⁶

Inhoudelijk worden de circa 130 beroepsopleidingen op middelbaar niveau in de zogenaamde *uddannelseordninger* beschreven, qua functie vergelijkbaar met de Nederlandse kwalificatiedossiers. Zij worden officieel door het Ministerie van Onderwijs vastgesteld, verwijzen naar de te verwerven beroepscompetenties en bevatten daarnaast een soort raamleerplan, dat per beroepsniveau voorschrijft welke vakken op welk niveau deel uitmaken van de beroepsopleiding. De richtlijnen voor de scholen zijn hierbij gedetailleerder dan die voor de leerbedrijven en bevatten bijvoorbeeld een tijdsindicatie voor de afzonderlijke vakken. Verder bevatten de *uddannelseordninger* bepalingen ten aanzien van de wijze van examinering en de wijze waarop de prestaties van de studenten beoordeeld dienen te worden.

De Deense *uddannelseordninger* vertonen tamelijk veel parallellen met de Duitse *Ausbildungsordnungen*. Door het opnemen van een raamleerplan en het expliciet formuleren van examenbepalingen wijken de *uddannelseordninger* af van de Nederlandse kwalificatiedossiers. Ondanks het feit dat de *uddannelseordninger* zich meer op het onderwijsdomein begeven dan de Nederlandse kwalificatiedossiers, zijn ze vergeleken met de Nederlandse kwalificatiedossiers relatief compact. Gemiddeld bevatten ze circa 15 - 20 pagina's. Bij *uddannelseordninger* met veel specialisaties zoals bij voorbeeld de *uddannelseordning* voor de *elektriker* (113 pagina's) zijn uitschieters naar boven mogelijk, maar er bestaan ook *uddannelseordninger* van minder dan 10 pagina's (evenementencoördinator, tandartsassistente, front-office helpdesk medewerker radio/TV). In de kern zijn de *uddannelseordninger* relatief beknopt.¹⁷

---

¹⁵ Schuit e.a. 2009, p. 64.

¹⁶ Zie ook Schuit e.a. 2009, p. 64 e.v.

¹⁷ Schuit e.a. 2009, p. 61.

Tegenwoordig is men in Denemarken bezig om, met het oog op de aanpassing aan het EQF (European Qualification Framework), het bestaande onderwijssysteem in de richting van een coherent NQF (National Qualification Framework) met een voor het beroepsonderwijs erbij horend credit-point-systeem (ECVET) te ontwikkelen. De huidige situatie in Denemarken is vergelijkbaar met de situatie in Nederland (kwalificatiestructuur met meerdere niveaus op mbo-niveau, overname van de Dublin-descriptoren voor het hoger onderwijs en doorstroomrechten tussen de diverse opleidingen).¹⁸ De landelijke discussie daarover in Denemarken is weinig controversieel en loopt in de pas met de discussie op Europees niveau.¹⁹

4.2 Vaststelling organisatie van examens

Deense leerlingen krijgen vanaf het zesde jaar *Folkeskole* (basisschool) regelmatig schoolrapporten over de vooruitgang in hun leren. Zowel aan het eind van de negende klas basisschool als ook aan het eind van de beroepsopleiding moeten zij een schriftelijk en mondeling examen afleggen, over het algemeen voor externe examinatoren. Een groot aantal schriftelijke examens vindt op landelijk niveau plaats en wordt centraal geadministreerd.

Ook de examinering in het Deense beroepsonderwijs is sterk gecentraliseerd en wordt georganiseerd door de beroepsveld-/branchecommissies. Zij stellen centraal de examens op voor de schriftelijke examens en benoemen de examinatoren, die de mondelinge en de praktijkexamens afnemen. Deze examens vinden meestal in de scholen voor beroepsonderwijs plaats. De nadruk bij de eindexamens in het beroepsonderwijs ligt op de praktijkexaminering. De schriftelijke examens zijn per beroepsopleiding gestandaardiseerd (dat wil zeggen dat het wiskunde-examen voor timmerkrachten er anders uitziet dan dat voor elektriciens) en worden en door de betrokken docent en door een externe examinator beoordeeld. De praktijkexamens worden door vertegenwoordigers van de beroepspraktijk afgenomen die door de beroepsveld-/branchecommissies benoemd zijn.²⁰

Alle beroepsopleidingen in Denemarken eindigen met een eindexamen (*Svendeprøve*). De bevoegde beroepsveld-/branchecommissie overhandigt het diploma dat een gekwalificeerde toegang tot de arbeidsmarkt biedt of tot een vervolgopleiding op hbo-niveau.²¹

---

¹⁸ Schuit e.a. 2009, p. 66

¹⁹ Cort en Rolls 2008, p. 36.

²⁰ OECD 2004, p. 47; Schuit e.a. 2009, p. 63 en 66.

²¹ CEDEFOP / ReferNet 2007, p. 15.

De grondslag voor de examens wordt gevormd door de - per "vakonderdeel" – geformuleerde competenties binnen de *uddannelseordning*, die aanduiden hetgeen een leerling moet kennen en kunnen na afronding van het desbetreffende onderdeel. Deze competentiegerichte beschrijvingen zijn redelijk goed vergelijkbaar met de prestatie-indicatoren in deel C [van de Nederlandse kwalificatiedossiers; G.B.]. Een verschil tussen de Deense en de Nederlandse omschrijvingen is echter, dat de Deense omschrijvingen geordend zijn per vakgebied (olieremmen, klantenbejegening), terwijl de Nederlandse prestatie-indicatoren de afspiegeling zijn van de competenties, die nodig zijn bij de werkprocessen binnen een bepaalde kerntaak. Binnen een *uddannelseordning* gaat het al gauw om 100 tot 200 beroepscompetenties. Qua hoeveelheid lijkt dit vergelijkbaar met de prestatie-indicatoren in deel C. Desalniettemin bestaat op grond van het onderzoek niet de indruk dat leerlingen, docenten of bedrijven deze omschrijvingen als een keurslijf ervaren.²²

---

²² Schuit e.a. 2009, p. 63 en 66.

5 Aansluiting en doorstroom

Een van de hoofdbeginselen van het Deense onderwijssysteem is de gerichtheid op een proces van levenslang leren. Dat houdt ook in dat het mogelijkheden voor iedereen biedt om zich (verder) te kwalificeren en dat de deelsystemen algemeen vormend onderwijs, beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs universitair onderwijs sterker met elkaar verbonden zijn dan in Nederland (en zeker in Duitsland).

Om de doorstroommogelijkheden verder te verbeteren staan er allerlei instrumenten zoals brugklassen, aanvullende cursussen of overgangstrajecten ter beschikking. Eén van de belangrijkste instrumenten hierbij is een soort EVC-procedure, de *realkompetencevurdering*, die zowel gebruikt wordt voor de vaststelling en certificering ofwel toekenning van creditpoints voor al bestaande, formeel, niet-formeel en informeel verworven competenties als ook, in de vorm van een 'persoonlijk ontwikkelingsplan', voor de opstelling van een individueel, stapsgewijs leer- en ontwikkelingsplan. Alle kandidaat-studenten moeten een dergelijke EVC-procedure doorlopen voor ze aan hun opleiding beginnen.

Zoals onder punt 2 (positionering secundair beroepsonderwijs) al gezegd kiest ongeveer een derde van alle leerlingen uit het basisonderwijs/de eerste fase van het voortgezet onderwijs voor een beroepsopleiding in het duale systeem. Na beëindiging van hun duale opleiding kunnen de studenten doorstromen naar het Deense hbo-kort (er bestaan twee types hoger beroepsonderwijs in Denemarken: kort en medium), dat meestal minder dan drie jaar duurt en tot kwalificaties in de dienstverlenende sector en op technisch gebied opleidt. Gezien de inhoud en het kwalificatieniveau zouden veel van deze korte opleidingen op het Deense tertiaire niveau in andere landen onder het secundaire beroepsonderwijs vallen.²³

De voorwaarde voor de toegang tot het hbo-medium is in principe een diploma van de tweede fase van het voortgezet onderwijs (gymnasium, HF, HHX of HTX). Maar het is ook mogelijk om, onder bepaalde voorwaarden, vanuit een afgeronde beroepsopleiding naar een hbo-medium-studie door te stromen. Hiertoe kunnen zowel creditpoints voor de al behaalde opleiding van de kandidaat als ook voor zijn praktijkervaringen erkend worden. Langs deze weg is het dan mogelijk om vervolgens naar de universitaire Bachelor- en Master-studies (de laatste zijn 'lange' studies) door te stromen en vervolgens te promoveren.

---

²³ OECD, 2004, p. 16.

6 Positie volwassenenonderwijs²⁴

Ook het volwassenenonderwijs in Denemarken past bij het algemene beleid van 'een leven lang leren'. Het streven van de Deense regering is dat 95% van de Deense volwassenen beschikt over een diploma op het niveau van upper secondary level.²⁵ Het door de Deense overheid ge(co)financierde volwassenenonderwijs laat zich ruwweg naar drie categorieën onderscheiden:

- voortgezet beroepsgerelateerd volwassenenonderwijs (AMU-cursussen),
- basisvolwassenenonderwijs (*grundlæggende vokseuddannelse* – GVU), en
- voorbereidend volwassenenonderwijs (*forberedende voksenundervisning* – FVU).

Verder zijn er scholingen voor volwassenen aangeboden door volkshogescholen, avondscholen, enz., die echter niet tot een formele kwalificatie leiden.

Het AMU-onderwijs, dat in principe als voltijd-, deeltijd-, avond-, weekend- of e-learningopleiding plaats kan vinden, is op drie doelen gericht:

- de verbetering van de beroepsvaardigheden van de student i.v.m. eisen die het bedrijf en de arbeidsmarkt tegen de achtergrond van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen aan hem stellen;
- arbeidsmarktgerelateerde structuurproblemen op korte termijn te verhelpen;
- aan een algemene verhoging van het competentieniveau op de arbeidsmarkt bij te dragen.

AMU heeft in eerste instantie dus de functie om iemands beroepsopleiding op peil te brengen, maar biedt tegelijkertijd de mogelijkheid tot competentieontwikkeling voor een hogere functie binnen een sector. Veel van de AMU-scholingen zijn bovendien door de opleidingen binnen het reguliere beroepsonderwijs erkend.

Het basisvolwassenenonderwijs (GVU) is vooral gericht op volwassenen boven de 25 met een laag opleidingsniveau en biedt dezelfde (erkende) beroepsopleidingen aan als het reguliere beroepsonderwijs. Werkervaringen kunnen hierbij, na een EVC-assessment, voor het officieel voorgeschreven opleidingstraject (en de duur daarvan) tot vrijstellingen leiden. Om zich in te schrijven en voor een diploma in aanmerking te kunnen komen hoeft de student geen leercontract met een werkgever te hebben; de school is echter wettelijk verplicht om van te voren de praktische en theoretische competenties van de sollicitant vast te stellen (*individual competence vurdering* – IKV) en vervolgens een op de individuele behoeften toegesneden opleidingsprogramma (persoonlijk ontwikkelingsplan) op te stellen. Om dit plan tot zijn *svendeprøve*, zijn eindexamen, af te kunnen werken krijgt de student zes jaar de tijd. Door dit flexibele tijdsbestek worden volwassen studenten in de gelegenheid gesteld om naast hun opleiding te kunnen blijven werken.

²⁴ De volgende gegevens over het volwassenenonderwijs in Denemarken zijn afkomstig uit OECD 2004, p. 17 e.v.

²⁵ Persoonlijke communicatie Hans Schuit, KBA.

Het voorbereidend volwassenenonderwijs (FVU) richt zich op laaggeschoolde volwassenen en doelt op de versterking van basisvaardigheden zoals lezen, schrijven en rekenen. De scholingen vinden in lokale of regionale onderwijsinstellingen plaats, vooral in de volwassenenopleidingscentra (VUC), maar ook op de werkplek. Het is de bedoeling dat de scholing dusdanig georganiseerd is dat het met het dagelijkse leven van de deelnemer te combineren is. De verantwoordelijkheid voor dit subsysteem van het volwassenenonderwijs ligt bij de regio's (districten).

7 Openheid bestel beroepsonderwijs

Er zijn in wezen, net als in het Duitse onderwijsstelsel, twee centrale aanbieders van middelbare beroepsopleidingen in Denemarken die gezamenlijk het – duale – beroepsonderwijs in Denemarken organiseren en uitvoeren: de overheid, vertegenwoordigd door de door de overheid gefinancierde scholen voor beroepsonderwijs, die het theoretische gedeelte van de opleidingen verzorgen, en het bedrijfsleven (werkgevers, maar ook de belangenorganisaties van de werknemers), dat voor het praktische gedeelte van de opleidingen verantwoordelijk is. Eigenlijk zou je dus kunnen zeggen dat het Deense beroepsonderwijs sterke trekken van een *public-private partnership* heeft.

8 Belangrijkste conclusies en leerpunten

Het Deense beroepsonderwijs kent drie doelstellingen:

- aantrekkelijkheid en flexibiliteit;
- inclusiviteit, om ook zwakkere doelgroepen zoals jonge immigranten en jongeren met leerproblemen in het systeem te kunnen integreren; en
- een zo groot mogelijk aanpassingsvermogen aan maatschappelijke, technologische en arbeidsmarktgerelateerde ontwikkelingen.

Het is, enkele uitzonderingen voor bepaalde doelgroepen daargelaten, duaal georganiseerd en op een levenslang leerproces gericht. De landelijke Deense kwalificatiestructuur is modulair opgebouwd en competentiegericht georiënteerd. Er zijn, anders dan bijvoorbeeld in Duitsland, maar weinig parallel- en subsystemen (en sub-subsystemen) die het voor buitenstaanders en zelfs voor de deelnemers aan het onderwijs zelf moeilijk kunnen maken om het systeem goed te overzien. Deze heldere structuur vormt – in verband met een vergaande integratie van algemeen vormend en beroepsonderwijs binnen het Deense systeem, een individuerichte aanpak en een doelmatig gebruik van EVC-instrumenten – ook één van de voorwaarden voor de goede in- en doorstroommogelijkheden die het onderwijs in Denemarken te bieden heeft.

Maar zoals alle duale opleidingssystemen heeft ook het Deense beroepsonderwijs met het probleem te kampen om steeds voldoende opleidingsbedrijven ter beschikking te hebben om het systeem draaiende te houden. De neiging van bedrijven om opleidingsplaatsen aan te bieden is echter altijd afhankelijk van de economische conjunctuur – vermoedelijk ook een van de redenen waarom het Deense beroepsonderwijs een vrij hoog uitvalpercentage kent: veel van de leerlingen in het basistraject kunnen geen leerbedrijf voor de duale opleiding in het hoofdtraject vinden. Daar komt nog bij dat ook het bedrijfstype van invloed is op de bereidheid om opleidingsplaatsen te creëren. Zo is uit een onderzoek uit 2003 gebleken dat van origine Deense bedrijven, die door buitenlandse investeerders gekocht zijn, zich over het algemeen terughoudend opstellen ten aanzien van duale leerarrangementen.²⁶ Aan de andere kant laat het onderzoek echter ook zien dat eigenaren van kleine bedrijven, die zelf een duale opleiding hebben gevolgd, graag bereid zijn om mee te doen aan de duale opleiding van jonge mensen en dat de bereidheid daartoe nog eens toeneemt als er een ondersteunende infrastructuur voor de bedrijven bestaat die de duur van het hele opleidingstraject beslaat.

Mocht het niet lukken om ook in de toekomst voldoende bedrijven in Denemarken te vinden die bereid en in staat zijn mbo-studenten op te leiden, zo blijkt uit een andere studie,²⁷ dan loopt Denemarken het risico om het met een, in vergelijking met het duale systeem, erg kostenintensief schoolgebaseerd systeem te moeten doen. Bovendien zal het dan veel moeilijker worden om specifieke, bij uitstek in een bedrijfscontext te verwerven competenties aan te leren.

²⁶ geciteerd naar OECD 2004, p. 82 e.v.

²⁷ geciteerd naar ibidem.

Leerpunten

Denemarken beschikt over een tamelijk modern systeem van middelbaar beroepsonderwijs waarvan het hoofdkenmerk is, dat de nadruk wordt gelegd op het belang van 'een leven lang leren'. Het gehele systeem is erop gericht om dit proces te stimuleren en te organiseren. Dit gebeurt via een sterk individuerichte organisatie van het onderwijs ('iedereen moet mee kunnen doen'), een competentie- in plaats van kwalificatiegerichte kijk op leren en in het verlengde daarvan de institutionalisering van een aantal EVC-procedures die een tweeledig doel nastreven: de vaststelling van bestaande competenties en het op basis daarvan ontwikkelen van een 'opleiding op maat' voor de kandidaat. Deze visie op een modern, bijdetijds beroepsonderwijs en zijn institutionele vormgeving is een voorbeeld van een *Europees* onderwijsstelsel bij uitstek, dus een systeem dat aan alle door de Europese Unie vereiste kenmerken van een Europees systeem – gerichtheid op een leven lang leren, inclusie, flexibiliteit en transparantie – voldoet.

Het grootste voordeel van het Deense beroepsonderwijs ten opzichte van het Nederlandse systeem is de traditioneel grote betrokkenheid van *alle* actoren binnen het beroepsonderwijs (sociale partners maar ook de leerlingen zelf, hun ouders, de lokale overheid en de docenten) bij de inhoudelijke ontwikkeling en de curriculaire en organisatorische vormgeving van de opleidingen. Dit zorgt er niet alleen voor dat – door de geïnstitutionaliseerde medewerking van de sociale partners aan de ontwikkeling van nieuwe en de bewaking van bestaande opleidingen – technologische, maatschappelijke en/of arbeidsmarktontwikkelingen vrij snel hun weerklank in de opleiding en de kwalificatiestructuur kunnen vinden, maar ook dat de opleidingen een sterk civiel effect hebben omdat ze inspelen op de belangen van alle betrokkenen.

Een voordeel is ook dat het Deense systeem heel overzichtelijk gestructureerd is en mede daardoor:

- snel en flexibel op ontwikkelingen kan reageren; en
- doorstroombevorderend werkt. Het Deense beroepsonderwijs biedt, onder andere via een aantal EVC-instrumenten, een groot aantal doorstroommogelijkheden, zowel horizontaal als ook verticaal.

Eén van de grootste voordelen van het Deense systeem, de duale opleiding, is echter tegelijkertijd, door de afhankelijkheid van de aan het duale systeem inherente conjunctuurgevoeligheid ten aanzien van het aanbod aan bedrijfsinterne opleidingsplaatsen, ook het grootste nadeel. Dit nadeel deelt het met andere landen zoals Duitsland, Oostenrijk of Zwitserland waar het duale systeem eveneens centraal staat.

Literatuur

- Autorengruppe Bildungsberichterstattung (2008). *Bildung in Deutschland 2008*. Bielefeld: W. Bertelsmann.
- CEDEFOP / ReferNet (2007). *Denmark. Overview of the Vocational Education and Training System 2007*. Thessaloniki: Cedefop.
- Pia Cort en Simon Rolls (2008). *Policy Report Denmark. Vocational Education and Training in Denmark and the Copenhagen Process*. Århus: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- National Education Authority / Danish Ministry of Education (2008). *The Danish Vocational Education and Training System. 2nd edition*. Copenhagen.
- OECD (2008). *Education at a Glance 2008. OECD indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD / The Danish Ministry of Education (2008) en The Danish Technological Institute (2004). *The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning. Background Report for Denmark*. Zonder oord.
- Schuit, H., Kennis, R. & Hövels, B. (2009). *Invoering van competentiegerichte kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs. Deelonderzoek B: Een studie naar de Nederlandse kwalificatiestructuur in internationaal perspectief. Competentiegerichte kwalificatiedossiers gewogen*. Met medewerking van G. Busse. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt.